

Šárka

Janáčkovu první operu Šárka jako první podrobně analyzoval Vladimír Helfert v monografii Leoš Janáček. Obraz životního a uměleckého boje I. V poutech tradice¹. Helfert se vyrovnává se Šárkou především s vědomím, že ji musí včlenit do kontextu otázky vlivu Wagnera. Potvrzuje to jen předpoklad, že zde u Helferta doznívá jeho smetanovství a snaha posoudit skutečný Wagnerův vliv. Helfert začíná překvapivě analýzou libreta a Janáčkovu uchopení Zeyera. Nalézají paralely mezi Wagnerem libretistou a Zeyerem, píše o „vlivu Nibelungů², o „pesimistickém pojetí lásky jako spojení dvou milujících v smrti“³ a samozřejmě o paralele, která je navenek nejokatější-Siegfriedův meč versus Trutův mlat, přinesení mrtvého Ctirada proti obdobná scéna ze Soumraku bohů (Goetterdaemmerung).

Helfert zkoumá vliv Wagnera na Janáčkovu prvotinu především v literární rovině. Dotýká se tedy hlavně Zeyera a skoro polovinu textové pasáže o Šárce věnuje jejímu literárnímu rozboru a otázkám symboliky... Do té doby to byla jediná zcela zásadní a obsažná pasáž o opeře. Vladimír Helfert ji považoval za významnou českou tragickou operu a byl ochoten připustit, že je silně ovlivněna Wagnerem.

Teprve po čtvrtstoletí oponoval Helfertovi Jaroslav Vogel ve své monografii Leoš Janáček. Život a dílo⁴.

Porovnejme dva důležité úryvky z textů Vladimíra Helferta a Jaroslava Vogela, aby byl tento posun v hodnocení Šárky patrný. Nejprve Helfert⁵

Není třeba ani šíře vykládat, že tento operní text Zeyerův je takřka přeplněn romantickou symbolikou a scenerií. Určitěji řečeno, wagnerovskou symbolikou. Vliv Nibelungů je příliš patrný. Trutův mlat je příliš zřejmá obdoba Siegfriedova meče, jakož vůbec celá postava Ctiradova je u Zeyera odleskem Siegfrieda, až na to, že Ctirada pojal Zeyer jako zlomenou povahu, jež se potácí mezi svým bohatýrským posláním a

---

1 Helfert, V.: *Leoš Janáček: Obraz životního a uměleckého boje. V poutech tradice.* O. Pazdírek, Brno, 1939.

2 Helfert, V.: *Leoš Janáček: Obraz životního a uměleckého boje. V poutech tradice.* O. Pazdírek, Brno, 1939, str. 364.

3 tamtéž, str. 364.

4 Vogel, J.: *Leoš Janáček, život a dílo.* Státní hudební vydavatelství, Praha, 1963.

5 tamtéž, str. 364.

slabošskou rozcitlivělostí. Podmanivá síla pohledu Šárčina příliš upomíná na Isoldu. Z Tristana je rovněž vzato pesimistické pojetí lásky jako spojení dvou milujících v smrti. Milostná scéna vrcholí v Šárčiných slovech „Kéž na tvém srdci věrném, tím neskonalým blahem bych zemřít směla hned“. Zlatá obruč, zbavující reka bohatýrské síly, je obdoba ničivé moci prstenu Nibelungů. Přinesení mrtvého Ctirada připomíná obdobnou scénu ze Soumraku bohů. Krákorání havrana při příchodu Ctiradově ve 2. jednání, věstící neštěstí, dostalo se sem z téhož Wagnerova díla.

Tento vliv Wagnerův na Zeyerův tekst jeví se také v dikci a v tom, že Zeyer nazval svou Šárku „hudebním dramatem“. Tanulo mu tedy na mysli dílo stylu Wagnerova Tristana nebo Nibelungů. Na začátku 4. scény v I. jednání předpisuje hudbu, která „začíná tiše a chvějivě a roste postupem ve velebný proud“ - zřejmý ohlas Wagnerových orchestrálních meziher.

Jakmile se Janáček rozhodl skládat operu na Zeyerovu Šárku, dostal se tím zároveň do ovzduší Wagnerova dekadentního romantismu. Při jeho známém kritickém poměru k Wagnerovi bude jistě důležitá otázka, jak se postavil k tomuto Zeyerovu tekstu. O tom dávají svědectví škrty v tekstu, které Janáček provedl při komposici. Janáček zasáhl do Zeyerova tekstu dosti podstatně. Jeho zkratky – nehledíme-li k četným nepodstatným škrtnům – dají se uvést na snahu, aby vymýtil z libreta vše, co do něho vnáší ono slabošské dekadentství, romantický pesimismus, co by zdržovalo děj a co by jej zatěžovalo přílišnou romantickou fantastičností. Aniž snad si byl tehdy už toho vědom, snažil se Janáček Zeyerův tekst odromantičnit, pokud to bylo možno a položil váhu na centrální dramatický moment tragické lásky Ctiradovy a Šárčiny.

Proto odstranil zcela v I. jednání postavu Lumíra jako dramaticky zbytečnou a nejpodstatněji změnil Zeyerův postup v tomto jednání ve scéně před Libuší, kde u Zeyera dochází k onomu dramaticky pochybenému rozkolísání Ctiradovu, jehož následky zachrání mrtvá Libuše jako deus ex machina. Tuto scénu dramaticky i divadelně naivní Janáček zcela vynechal. Postihl onu rozpolcenost Ctiradovu v Zeyerově pojetí a energicky zkrátil celou scénu. Když zastoupí Ctirad cestu Šárce v okamžiku, kdy se chce zmocnit Libušiny koruny, rozprchnou se bojovnice Šárčiny a Šárka odchází se slovy „krví tvou své záštky ukojím“. Tím tato scéna dostala rychlejší spád, Ctirad je zbaven slabošské nerozhodnosti, linie tragismu je tím důslednější, nehledě k tomu, že odpadlo zcela dramaticky naivní vystoupení mrtvé Libuše. Ve II. jednání vynechal Janáček onen wagnerovský motiv zrádných zlatých obručí. V závěrečné katastrofě pak provedl větší škrty v dikci, takže Ctiradova smrt přikvačí s neodkladnou rychlostí. Ve III. jednání nebylo možno provést dramatické zásahy, protože toto jednání má dramatického života

málo. Na začátku škrtl sbory reků, takže jednání se začíná zpěvem Přemysla. Ostatní škrty nejsou již podstatné.

Těmito zásahy Janáčkovými byl sice Zeyerův text zbaven typicky romantických situací divadelních, ale získal na dramatické logičnosti. Janáček tím provedl velmi zajímavé zhuštění děje, odvrhnul zbytečnou romantickou přítěž a uvedl do děje rychlejší spád k centrálnímu dramatickému konfliktu v II. jednání. Tak již v tomto Janáčkově poměru k textu se projevila Janáčkova snaha pronikat nejkratší cestou k dramatickému ústředí, bez oklik přes romantické scenerie a symboliky. Ono přímé zamíření k dramatické realitě je příznačné již v těchto změnách, jež provedl se Zeyerovým romantickým a symbolikou přetíženým textem.

Jaroslav Vogel v kapitole o Šárce ze své knihy reagoval na Helfertův wagnerovský výklad Šárky takto: ⁶

Vlad. Helfert zde všude vidí vliv wagnerovských symbolů: v zázračném mlatu obdobu Siegfriedova meče, ve zlaté obruči, zbavující v II. jednání Ctirada odolnosti vůči Šárce (u Janáčka arci škrtnuto), obdobu ničivé síly prstenu Nibelungova a v podmanivé síle Šárčina pohledu, pod jehož vlivem Ctirad nechává klesnout svůj mlat (u Janáčka rovněž vynecháno), obdobu s Isoldou atd. Ale meč Siegfriedův není vlastně zázračnou, nýbrž jen jemu (předtím Siegmundovi) předurčenou zbraní.

Spíše lze tu shledávat obdobu Trutova štítu s dýmavým štítem archandělovým v Tassově Osvobozeném Jeruzalémě.

Podobně přináší sice prsten Nibelungův každému svému majiteli zmar, naprosto ne však tím, že ho síly zbavuje, nýbrž naopak tím, že ho propůjčením přílišné moci – světovlády! - svádí k jejímu zneužití a tím jej vydává kletbě násilí.

Zde by Šárčině lsti vůči Ctiradovi spíše odpovídala paralela Dalila-Samson. Šárčin podmanivý, Ctirada odzbrojující pohled může pak upomínat na Isoldu leda ve smyslu opačném, totiž jako analogie k pohledu raněného Tristana na Isoldu (v jejím vyprávění Brangéně v I. jednání). Skutečný wagnerovský motiv spatřoval bych zato v analogii Šárčiny dobrovolné smrti na hranici milovaného reka se smrtí Brünhildinou na hranici Siegfriedově – analogii, kterou Helfert kupodivu neuvádí.

Není také vyloučeno, že na spikleneckou scénu v hrobce s náhlým zákrokem ukrytého Ctirada měla vliv analogická scéna v Dvořákově o několik let starším Dimitrovi.

---

6 Vogel, J.: *Leoš Janáček, život a dílo*. Státní hudební vydavatelství, Praha, 1963, str. 85

Jaroslav Vogel také Šárku zachytil mnohem podrobněji a detailněji z analytického pohledu, oslabil především v těchto pasážích Helfertův značně wagnerovský výklad.

Z hlediska stylové analýzy je Vogel přesnější než Helfert- zvláštní zmínku zasluhuje gluckovský operní princip, který Vogel zdůrazňuje.

Ani Jan Racek⁷ a ani Bohumír Štědroň⁸ ve svých monografiích pokud jde o Šárku nepřinesli nic nového a komentovali operu mnohem stručněji a nezabývali se nijak problémy, které nastolil Helfert a dále rozváděl Vogel.

A tak zbývají kromě dílčích studií a často jen obecných zmínek o Šárce vlastně už jen dva podstatné příspěvky. Chronologicky je první klavírní výtah Šárky⁹ z roku 2001. V tomto klavírním výtahu vydavatel Jiří Zahradka za supervize Sira Charlese Mackerrase podává nejpresnější a nejdetailnější sled informací o genezi libreta i opery a o tom, jak se dostávala na jeviště. V edici nejsou pochopitelně nijak řešeny stylové problémy, otázky vzniku a rozvoje Janáčkovy skladebné originality.

A poté John Tyrrell ve dvoudílné monografii¹⁰ z roku 2006 chápe Šárku především jako bránu k Janáčkovu opernímu dílu a věnuje značnou pozornost Janáčkovu studiu opery a jejího provozování v místech Janáčkova působení v Brně, krátkodobě také v Lipsku a ve Vídni v roce 1879 – 1880.

Ačkoliv většina informací o operách, které Janáček předtím studoval nebo navštívil, byla rozptýlena ve studiích nebo knihách českých autorů, poprvé zde došlo k publikování systematického přehledu všech poznaných oper. Tuto tabulku přebírám od Tyrrella, protože ji považuji za velmi významnou a přepisuji ji s českým překladem z anglického originálu.

Kromě toho ani u Tyrrella nedochází k nějakému zásadnímu přehodnocení stylu Šárky a autor je v tomto směru spíše rezervovaný.

---

7 Racek, Jan: *Leoš Janáček. Člověk a umělec*. Krajské nakladatelství, Brno, 1963.

8 Bohumír Štědroň: *Leoš Janáček. K jeho lidskému a uměleckému profilu*. Panton, Praha 1976.

9 Leoš Janáček: *Šárka. Klavírní výtah-Klavierauszug, UE 31656 Universal Edition*, Editio Moravi EM 78200, nedatováno, předmluva listopad 2001

10 Tyrrell, John: *Janáček years of a Life. Volume 1 (1854 – 1914)*. The lonely blackbird. England, 2006.

composer: title	date, place of the first performance	dates of LJ's attendance	publication details of review by LJ (other writings as specified); other information
Auber: La neige (Snih)	1823, Paris		VS
Auber: La muette de Portici (Němá z Portici)	1828, Paris		lib
Balfe: The Bohemian Girl (Česká dívka)	1843, London		1 Jan 1888 (XV/83)
Bellini: Norma	1834, Rome		1 Nov 1885 (XV/47);lib
Bendl: The Elderly Suitor (Starý ženich)	1882, Chrudim	31 Jan 1885	19 Jan (XV/33) 2 Feb 1885 (XV/35)
Bendl: Lejla	1868, Prague		Janáček acquainted with VS (Prague, 1874-80); see chap. 26
Bizet: Carmen	1875, Paris		15 Nov 1886 (XV/60) 1 Dec 1886 (XV/62) 15 Jan 1887 (XV/69);lib
Blodek: In the Well	1867, Prague	5 Feb 1885	9 Feb 1885 (XV/36) 15 Oct 1886 (XV/57);lib
Cherubini: Les deux journées (V studni dva dny)	1800, Paris	Vienna, 31 May 1880	
Dvořák: The Cunning Peasant (Šelma sedlák)	1878, Prague	29 Dec 1885	
Fibich: The Bride of Messina (Nevěsta messinská)	1884, Prague	20 Nov 1887 20 Nov 1887	1 Jan 1886 (XV/51) 1 Feb 1886 (XV/52) 1 Feb 1887 (XV/72) 1 Dec 1887 (XV/79);lib lib (2 copies);VS
Flotow: Martha	1847, Vienna	6 Feb 1885	9 Feb 1885 (XV/36);lib
Genée: Der Seekadett (Námořní kadet)	1876, Vienna	4 Jan 1885	12 Jan 1885 (XV/32)
Gluck: Orfeo ed Euridice			In Sept 1887 Janáček proposed that tthe Brno Beseda stage a performance.
Gounod: Faust	1859, Paris	Brno, Pištěk's opera company 1880	12 Oct 1880 (XV/22) 16 Feb 1885 (XV/37) 23 Feb 1885 (XV/38) 1 Dec 1885 (XV/49) 1 Feb 1887 (XV/72); analysis of introduction 15 Dec 1886 (XV/63); Ger. VS, Ger. lib
Halévy: La Juive (Židovka)	1835, Paris	PNCT, 7 Aug 1883	1 Jan 1887 (XV/67); lib; Ger. lib
Hřímálý: The Spell-Bound Prince (Zakletý princ)	1872, Prague		1 Feb 1886 (XV/52); lib
Kovařovic: The Bridegrooms (Ženichové)	1884, Prague		15 Jan 1887 (XV/70)
Lecocque: The Giroflé-Girofla	1874, Paris	18 Dec 1884	20 Dec 1884 (XV/28)
Lortzing: Der Waffenschmied (Zbrojíř)	1846, Vienna		15 Nov 1886 (XV/60)
Lortzing: Zar und Zimmermann (Žar a tesař)	1837, Leipzig	20 Dec 1887	1 Jan 1888 (XV/83)
Marschner: Der Tempplar und die Jüdin (Templář a Židovka)	Leipzig, 1829		Ger. lib
Meyerbeer: L'Africaine (Afričanka)	1865, Paris		Ger. lib
Meyerbeer: Le prophète (Prorok)	1849, Paris	PNCT, 22 July 1883 Aug 1883	PNCT, 9 Janáček recalled singing in it as a chorister in Brno in the 1860s, but this fact is disputed (see chap. 7); lib
Paukner: The Treasure	1885, Brno	2 March 1885	9 March 1885 (XV/41)
Planquette: Les cloches de Corneville (Zvonky cornevillské)	1877, Paris	14 Dec 1884 28 Jan 1885	20 Dec 1884 (XV/28) 2 Feb 1885 (XV/35); lib
Rozkošný: The St John Rapids (Svatojánské proudy)	1871, Prague	13 Feb 1887	15 Feb 1887 (XV/73)
Šebor: The Frustrated Wedding (Zmařená svatba)	1879, Prague	8 Oct 1885 10 Oct 1885	19 Oct 1886 (XV/46) 1 Feb 1886 (XV/52)
Škroub: The Tinker (Dráteník)	1862, Prague	27 Oct 1885	1 Nov 1885 (XV/47)
Smetana: The Bartered Bride (Prodaná nevěsta)	1866, Prague	7 Dec 1884 17 Dec 1884 26 Dec 1884 2 Feb 1885	13 Dec 1884 (XV/27) 20 Dec 1884 (XV/28) 27 Dec 1884 (XV/29) 2 Feb 1885 (XV/35) 1 Nov 1885 (XV/47) 15 Dec 1885 (XV/50) 24 Feb 1886 (XV/55) 15 Nov 1886 (XV/60) 12 Dec 1886 (XV/62) 15 Dec 1886 (XV/64) 1 Feb 1888 (XV/85); defence of review, 1 April 1888 (XV/89)
Smetana: Dalibor	1868, Prague	16 Jan 1888	20 Dec 1884 (XV/28) 3 Jan 1885 (XV/31) 12 Feb 1885 (XV/35) 15 Oct 1886 (XV/57)
Smetana: The Kiss (Hubička)	1876, Prague	13 Dec 1884 Feb 1885	
Smetana: The Secret (Tajemství)	1878, Prague	PNCT, 3 Sept 1883	
Smetana: The Two Widows (Dvě vdovy)	1874, Prague	10 Dec 1887	1 Nov 1887 (XV/77)
Strauss: Die Fledermaus (Netopýř)	1874, Vienna	28 Dec 1884	3 Jan 1885 (XV/31); lib
Strauss: Das Spitzentuch der Königin (Královnin krajkový šátek)	1884, Vienna	25 Jan 1885	26 Jan 1885 (XV/34)
Strauss: Der lustige Krieg (Veselá válka)	1881, Vienna		lib.
Suppé: Boccaccio	1879, Vienna	26 Dec 1884	27 Dec 1884 (XV/29) 1 Nov 1885 (XV/47)
Suppé: Der Gascogner (Gaskoňec)	1881, Vienna	9 Dec 1884	13 Dec 1884 (XV/27)
Suppé: Donna Juanita	1880, Vienna	21 Dec 1884	27 Dec 1884 (XV/29); lib
Verdi: Un ballo in maschera (Maškarní ples)	1859, Rome	PNCT, 25 July 1883	
Verdi: Ernani	1844, Venice		LJ mentions it on 1 Nov 1886 (XV/59) but did not write a formal review
Verdi: La traviata	1853, Venice	27 Oct 1886 (?)	12 Jan 1885 (XV/32) 32 March 1885 (XV/40)
Verdi: Il trovatore (Trubadúr)	1853, Rome	7 Jan 1885 Oct 1885 Feb 1885 PNCT 27 July, 22 and 26 Aug 1883 11 Dec 1884 6 March 1885 13 Oct 1885	27 19 Oct 1885 (XV/46); Ger. lib
Wagner: Tristan und Isolde	1865, Munich		13 Dec 1884 (XV/27) 9 March 1885 (XV/41) 19 Oct 1885 (XV/46) analytical article, 3 Jan-2 Feb 1885 (XV/30); Janáček also proposed conducting prelude on 27 Nov 1887, though this plan was not realized
Weber: Der Freischütz (Čarostřelec)	1821, Berlin	Vienna, 14 April 1880; 24 Feb 1885 20 Feb 1886	2 March 1885 (XV/40) 24 Feb 1886 (XV/55)
Zajc: Die Hexe von Boissy (Čarodějka z Boissy)	1866, Vienna	25 Dec 1885 (?)	1 Jan 1887 (XV/67)

Janáček a sólová píseň

I když Janáček přicházel od počátku své kompoziční činnosti tj. od 70. let 19. století více do styku s vokální než s instrumentální hudbou, samotná sólová píseň ho nijak zvlášť nezaujala. Teprve studia na konzervatořích v Lipsku (1879) a ve Vídni (1880) to změnila. Janáček poznal a docenil význam sólové písně s doprovodem, popřípadě i vokálního cyklu. Vlivem dobového úzu, který navazoval na velkou tradici německé písňové literatury (Beethoven, Schubert, Schumann a další) se i Janáček za konzervatorních studií zajímal o útvar písňového cyklu. Z doby lipských studií pocházejí dva ztracené pokusy- a sice *Die Abendschatten*, datované 26. října 1879 v Lipsku a „píseň pro Grilla“. Pro svého učitele v Lipsku Janáček někdy v době okolo 9. listopadu 1879 / jak víme už z Helfertovy monografie *Leoš Janáček. V poutech tradice*¹¹ napsal nějakou píseň. Pokud jde o píseň (později i sbor) *Když mne nechceš*, což je víc, je to s podivem, ale Helfertovo hodnocení této jediné dochované Janáčkovy písně je takřka úplně bezvýznamné. Helfert totiž píše o Řemeslnické besedě Svatopluk a Janáčkově započatém sbormistrovství tam a poznamenává jen, že na besedě 23. ledna 1876 byla provedena píseň *Když mne nechceš*... Ani nikdo další z českých muzikologů nic podstatného o této Janáčkově první dochované písňové skladbě nepřináší. Jaroslav Vogel si není jist, ¹² zda skladba zazněla nejprve jako píseň nebo jako sbor, ale o samotné skladbě nevyovídá nic bližšího. Ani Hans Hollander¹³ v monografii *Leoš Janáček. Leben und Werk*, nepřináší nic víc než informaci o existenci skladby ¹⁴ a vřazuje ji do soupisu mužských sborů¹⁵. Ani Bohumír Štědroň¹⁶ v monografii *Leoš Janáček. K jeho lidskému a uměleckému profilu*; o skladbě nic nepíše. A ani John Tyrrell v poslední a zatím nejobsáhlejší a nejpodrobnější monografii *Janáček. Years of a life. Volume 1*¹⁷, kromě již známých faktů o provedení a o

---

11 Helfert, V.: *Leoš Janáček: Obraz životního a uměleckého boje. I. V poutech tradice*. O. Pazdírek, Brno, 1939, str. 206.

12 Vogel, Jaroslav: *Leoš Janáček. Život a dílo*, SHV, Praha 1963, str. 56.

13 Hollander, Hans: *Leoš Janáček. Leben und Werk*. Atlantis erlag, Zuerich, 1964.

14 tamtéž, str. 151.

15 tamtéž, str. 199.

16 Bohumír Štědroň: *Leoš Janáček. K jeho lidskému a uměleckému profilu*. Panton, Praha 1976.

17 Tyrrell, John: *Janáček years of a Life. Volume 1 (1854 – 1914)*. The lonely blackbird. London, 2006.

textu skladby František Ladislav Čelakovský v *Ohlase písni českých*¹⁸ nepřináší nic ke stylové problematice skladby. Lze tedy závěrem konstatovat, že dosavadní literatura nepovažovala dílo za na tolik zajímavé, aby mu byla věnována obsáhlejší analytická pozornost.

---

18 Čelakovský, František Ladislav: *Ohlas písni českých*. Vydání Knížecí arcibiskupská knihtiskárna. Praha, 1840.

Literatura

Časopisy

Mazlová, Anna: *Zeyerova a Janáčková Šárka*. Acta Musei Moraviae, LIII/LIV. Brno, 1968-1969.

Straková, Theodora: *Janáčkovy opery Šárka, Počátek románu, Osud a hudebně-dramatická torza*. Acta Musei Moraviae, LXV. Brno, 1980.

Lexika

Československý hudební slovník osob a institucí, svazek I., Státní hudební nakladatelské vydavatelství, Praha 1963.

Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik. 21 Bände in zwei Teilen. Ludwig Finscher (ed). 2. rozš. vyd. Kassel: Bärenreiter Editio Supraphon, 1994–1998.

Slovník české hudební kultury Praha 1997. Petr Macek (ed). 1. vyd. Praha: Supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9.

The new grove. Dictionary of Music and Musicians. Second edition. Oxford University Press. 2001.

Tyrrell John – Nigel Simeone – Němcová Alena: *Janáček's Works*. A catalogue of the music and writings of Leoš Janáček. Oxford University Press, 1997.

Ostatní

Berg, J.: *K Janáčkovu skladebnému projevu*. Zprávy Společnosti Leoše Janáčka, r. 6, Brno 1948.

Blažek, Z.: *Leoš Janáček. Hudebně teoretické dílo 2*. Supraphon, Praha 1974.

Blažek, Z.: *Leoš Janáček. Hudebně teoretické dílo, 1*. Supraphon, Praha 1968.

Brod, M.: *Leoš Janáček. Život a dílo*. HMUB, Praha 1924; německy L. J. Leben und Werk, Wiener Philharmonischen Verlag, Wien 1925.

Čelakovský, František Ladislav: *Ohlas písní českých*. Vydání Knížecí arcibiskupská knihtiskárna. Praha, 1840.

Černohorská M.: *Nápěvková teorie Leoše Janáčka*. In: Časopis Moravského muzea. Brno 1958.

Firkušný, L.: *Leoš Janáček kritikem brněnské opery*. Brno 1935.

Helfert, V.: *Leoš Janáček*. Brno 1939.

Helfert, V.: *Leoš Janáček: Obraz životního a uměleckého boje. I. V poutech tradice*. O. Pazdírek, Brno, 1939.

Helfert, V.: *O Janáčkově. Soubor statí a článků*. Praha, HMUB 1949.

Hollander, Hans: *Leoš Janáček. Leben und Werk*. Atlantis erlag, Zuerich, 1964.

Janáček, L.: *Fejetony z Lidových novin*. Se studii Jana Racka, Arna Nováka, Vladimíra Helferta a Leoše Firkušného. Krajské nakladatelství, Brno, 1958.

Janáček, L.: *Thema noc variazioni. Korespondence s manželkou Zdeňkou a dcerou Olgou*. Editio Bärenreiter, Praha, 2007.

Janáček, Leoš: *Hudebně teoretické dílo 1. Spisy, studie a dokumenty*. Editio Supraphon, Praha – Bratislava, 1968.

Janáček, Leoš: *Literární dílo (1875 – 1928). Fejetony, studie, kritiky, recenze, glosy, přednášky, proslovy, sylaby a skici*. Řada I, svazek 1 – 1. Editio Janáček, Brno 2003.

Janáček, Leoš: *Teoretické dílo (1877 – 1927). Články, studie, přednášky, koncepty, zlomky, skici, svědectví*. Řada I, svazek 2- 2. Editio Janáček, Brno 2007 – 2008.

Janáček, Leoš: *Folkloristické dílo (1886 – 1927)*. Řada I, svazek 3 – 1. Brno 2009.

Leoš Janáček světový a regionální. In: Sborník z 29. ročníku muzikologické konference Janačkiana 2008. Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, Ostrava, 2008.

Kaprál, V.: *Janáčkův poměr k opeře*. Helfertovy hudební rozhledy, r. 1, č. 3-4.

Nejedlý, Z.: *Česká moderní zpěvohra po Smetanovi*. J. Otto, Praha, 1911.

- Památce Leoše Janáčka*. In: Hudební rozhledy IV., č. 4 – 8, Brno 1928.
- Příbáňová, S.: *Svět Janáčkových oper*. Moravské zemské muzeum, Brno 1998.
- Racek, Jan: *Leoš Janáček. Člověk a umělec*. Krajské nakladatelství, Brno, 1963.
- Režný, Pavel: *Aspekty reprodukce Janáčkovy sborové tvorby pro mužské sbory*. Univerzita Palackého, Olomouc, 2004.
- Štědroň, Bohumír: *Janáček ve vzpomínkách a dopisech*. Praha 1946.
- Štědroň, M.: *Leoš Janáček a hudba 20. století. Paralely, sondy, dokumenty*. Nadace Universita Masarykiana, Brno 1998.
- Štědroň, M.: *Základy polymelodicky: 12 analýz*. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, 1992.
- Tučapský, Antonín: *Mužské sbory Leoše Janáčka a jejich interpretační tradice*. Praha, 1971.
- Tyrrell, John: *Janáček years of a Life. Volume 1 (1854 – 1914)*. The lonely blackbird. England, 2006.
- Vogel, J.: *Leoš Janáček, život a dílo*. Státní hudební vydavatelství, Praha, 1963.
- Vysloužil, J.: *Hudební slovník pro každého I.*, Edice Lípa, Vizovice 1995.
- Vysloužil, J.: *Leoš Janáček: O lidové písni a lidové hudbě*. Dokumenty a studie. K vydání připravil a poznámkami opatřil Jiří Vysloužil, Státní nakladatelství krásné literatury hudby a umění, Praha, 1955.
- Wingfield, P.: *Janáček studies*. Edited by Paul Wingfield. Cambridge University Press, 1999.
- Zeyer, Julius: *Šárka. Hudební drama o třech jednáních*. In: Česká Thálie, 1887.